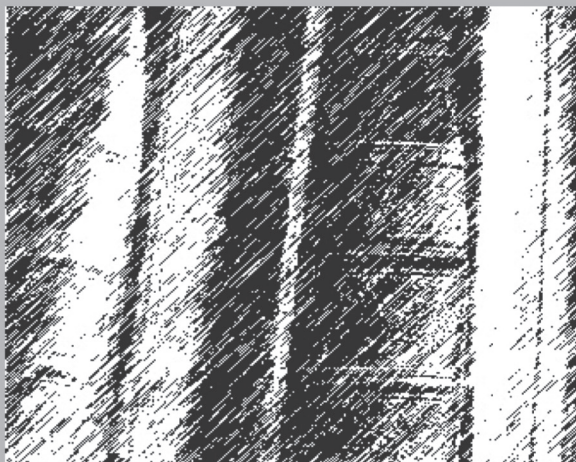

IWONA SKRZYPCZYK-SIKORA

Edukacja uczniów romskich

Education of Roma pupils

Abstract: The article contains information concerning the problem of Romany children's education. Research, that has been used, was conducted at Primary School no. 36 in Ruda Śląska where the largest number of Romany children attend to. A vital role of a Romany assistant and a support teacher in Romany school children's education has been emphasized.

Key words: education, pupil / school children, Romany community.

Wprowadzenie

„Roma” w języku cygańskim znaczy ‘człowiek’. Romowie zaś to nieterytorialny naród lub grupa etniczna pochodzenia indyjskiego, której członkowie tworzą diasporę, zamieszkującą większość państw świata. Ten koczowniczy lud do Polski przywędrował z Indii. Wyruszył ok. X wieku n.e. przez Persję do Armenii i Azji Mniejszej, stamtąd poprzez Bałkany i ok. XIV wieku dotarł do Europy Środkowej.

Pierwszy ślad obecności Romów w Polsce odnotowano w dokumencie pochodzącym z Krakowa, datowanym na 1401 rok. Przez kolejnych kilka stuleci Polska była schronieniem dla Romów, którzy uciekali przed brutalnymi prześladowaniami w krajach sąsiednich lub których szlaki wędrówek prowadziły przez ziemie polskie (Cimoch, 2008, s. 20—21).

Według Andrzeja Mirgi i Lecha Mroza, Romowie od początku XV wieku, a więc od początku ich funkcjonowania w kręgu kultury zachodnioeuropejskiej, określani są kilkoma nazwami. Najczęściej występują jako „Egipcjanie”. Tym słowem nazywani są przez kronikarzy, ale — co jest szczególnie ważne — określenia tego używają również sami Cyganie, stanowi ono element ich autoprezentacji. Głoszą się pielgrzymami, za miejsce pochodzenia podają najczęściej Egipt lub „Mały Egipt” (Mirga, Mróz, 1994).

Osiągnięcia szkolne uczniów są ściśle związane z postawą nauczycieli i rodziców, a co za tym idzie, z rolą, jaką w życiu każdego młodego człowieka pełni szkoła i dom rodzinny. Dom rodzinny w życiu każdego romskiego dziecka pełni rolę szczególną, dlatego właśnie tak ważna jest współpraca z nim szkoły. Współpraca ta jest konieczna i nieodzowna, stanowi drogę do osiągnięcia sukcesu przez dzieci romskie. Według Tadeusza Palecznego i Joanny Talewicz-Kwiatkowskiej, sukces w szkole mógłby być łatwy do osiągnięcia, gdyby wszyscy sumiennie wypełniali swoje obowiązki i naprawdę starali się dawać z siebie jak najwięcej. Rodzice mogliby wtedy pełnić rolę trenerów, a dzieci doświadczyłyby, co oznacza przykładanie się do nauki, oraz przekonałyby się, że może ona sprawiać wiele przyjemności (Paleczny, Talewicz-Kwiatkowska, 2008).

W 2000 roku w Ministerstwie Spraw Wewnętrznych i Administracji utworzono nową komórkę — Wydział Mniejszości Narodowych, której zadaniem jest koordynacja wszelkich działań administracji rządowej i samorządowej na rzecz mniejszości narodowych i etnicznych w Polsce. Do tego czasu w ramach administracji istniały różne sekcje zajmujące się tą problematyką, ale z bliżej nieokreślonych przyczyn brakowało długofalowej strategii i programu państwa w tej dziedzinie. Problem edukacji dzieci romskich był i jeszcze długo pozostanie problemem, gdyż istnieje

wśród Romów przekonanie, iż „mądrym nie jest ten, kto skończył studia, ale ten, kto jak najszybciej jest w stanie utrzymać swoją rodzinę”. Dlatego podjęty przez Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji „Program na rzecz społeczności romskiej w Polsce” wydaje się jak najbardziej zasadny. Na podstawie tego programu zatrudniani są w szkołach asystenci romscy oraz nauczyciele wspomagający. Od roku 2008 środki budżetowe przeznaczone na realizację działań objętych tym programem uzupełniane są środkami pochodzącymi z funduszy unijnych, zapisanymi w Programie Operacyjnym Kapitał Ludzki (POKL), realizowanym w latach 2008—2015. W ramach POKL realizowane będą projekty obejmujące działania z zakresu zatrudnienia, edukacji, integracji społecznej i zdrowia, przyczyniające się do aktywacji społeczno-zawodowej społeczności romskiej. Miasto Ruda Śląska od kilku lat także podejmuje zadania na rzecz dzieci romskich. W roku 2006 zatrudniono asystenta romskiego, w 2007 roku — nauczyciela wspomagającego dla dzieci romskich, a od roku 2008 zatrudnione są jednocześnie obydwie te osoby.

Wszystkie działania administracyjne mają poprawić wyniki edukacji dzieci romskich. Głównym celem tych działań jest jednak przede wszystkim zmiana podejścia Romów do wykształcenia, a w przyszłości inkluzja, czyli włączenie ich w życie społeczne. Jednak, aby nieść skuteczną pomoc Romom, należy najpierw poznać ich kulturę, tradycje i zwyczaje. Młodzi ludzie, znający świat nieromski i w nim wychowywani, nieznający bezpośrednio wędrowania, a właściwie znający je tylko z idealizujących opowieści, podjęli działania na rzecz odrzucenia określenia „Cyganie” i wprowadzenia do powszechnego użytku wśród nie-Romów określenia „Romowie”.

To z całą pewnością znak istotnych zmian, jakie dokonują się w świecie romskim, osłabienia i powolnej utraty znaczenia autorytetów tradycyjnych (Mróz, 2007).

19 sierpnia 2003 roku Rada Ministrów przyjęła projekt uchwały w sprawie ustanowienia wieloletniego „Programu na rzecz społeczności romskiej w Polsce”, który ma być kontynuacją pilotażowego programu realizowanego w latach 2001—2003 w Małopolsce (Kwadrans, 2004).

Romowie stanowią obecnie największą mniejszościową grupę w Europie, liczącą ponad 8 mln osób, dwie trzecie z tej liczby stanowią Romowie zamieszkujący kraje Europy Środkowej i Wschodniej; wraz z tymi państwami społeczności romskie wchodzą do Wspólnoty. Kształcenie Romów jest zatem konieczne i staje się wyzwaniem dla wszystkich państw kontynentu. Europa musi poznać bliżej Cyganów, aby spróbować, móc ich zrozumieć.

Romowie powinni podjąć wyzwanie edukacji. Jest to dla nich szansa na przezwycięzenie dotychczasowej marginalizacji i zacofania. Metody

kształcenia i prawo dzisiejszej Europy zapewniają cygańskim tradycjonalistom nienaruszalność romskiej tożsamości, naukę w języku romani czy naukę języka romani, chociaż nie zawsze przeprowadzane jest to z łatwością, ponieważ wciąż trudno znaleźć właściwych nauczycieli. Ważne jednak, aby Romowie byli świadomi swoich praw i korzystali z ich, w obecnej sytuacji bowiem edukacja pozostaje najważniejszą drogą do poprawy warunków życia tej zbiorowości (Kwadrans, 2004).

Analiza wybranych wyników badań

Największy procent uczniów romskich w Rudzie Śląskiej zrzesza jedna ze szkół w Orzegowie. Dla większości rodzin romskich placówka ta jest szkołą kształcącą kolejne pokolenia. Z rozmów wynika, iż Romowie czują się w niej dobrze, są akceptowani przez innych członków społeczności szkolnej, chętnie uczestniczą w życiu szkoły. Przykładem tej współpracy może być udział Romów w koncercie, jaki odbył się w ramach obchodów 100-lecia szkoły.

W Rudzie Śląskiej dzieci romskie uczęszczają do kilku szkół podstawowych. Ich liczebność w Szkole Podstawowej nr 36 w dzielnicy Orzegów przedstawiono w tabeli 1.

Tabela 1

Liczba dzieci romskich w szkole w poszczególnych latach

Rok szkolny	Liczba uczniów narodowości romskiej	Rok szkolny	Liczba uczniów narodowości romskiej
2003/2004	2	2007/2008	7
2004/2005	5	2008/2009	10
2005/2006	6	2009/2010	14
2006/2007	6	2010/2011	17

Źródło: Badania własne.

Z analizy danych przedstawionych w tabeli 1 wynika, iż w badanej szkole z roku na rok wzrasta liczba dzieci romskich. Konieczne więc wydaje się bliższe poznanie tej społeczności, gdyż wtedy będzie można w odpowiedni sposób zająć się edukacją dzieci. Do badanej szkoły uczęszcza 7 dzieci z 3 rodzin romskich, wywodzących się z tego samego rodu, jednakże prowadzących odrębne gospodarstwa domowe. Ze szkołą

współpracuje i kontaktuje się tylko jedna rodzina, z której 3 dzieci chodzi do tej szkoły. Dwóch pozostałych, pomimo licznych starań, nie udało się nakłonić do zainteresowania się życiem szkoły i związanymi z tym sprawami.

Aby efektywniej kształcić uczniów romskich, Rada Pedagogiczna badanej szkoły systematycznie dokonuje analizy ich wyników nauczania, formułuje wnioski oraz opracowuje program naprawczy zawierający propozycje działań.

Jedną z ważniejszych decyzji władz szkoły było zatrudnienie w szkole asystenta romskiego oraz nauczyciela wspomagającego dla dzieci romskich. Do głównych ich zadań należy:

1. Wszechstronna pomoc uczniom romskim w kontaktach ze środowiskiem szkolnym, a w szczególności:

- budowa wśród uczniów romskich pozytywnego obrazu szkoły i ukazywanie korzyści płynących z wykształcenia,
- wsparcie emocjonalne dla uczniów romskich,
- wzmacnianie przynależności narodowej, tradycji i kultury Romów,
- propagowanie języka romskiego i troska o jego poprawną formę,
- rozpoznawanie preferencji, talentów uczniów — troska o ich właściwy rozwój,
- rozpoznawanie potrzeb i ewentualnych problemów poszczególnych uczniów,
- przedstawianie uczniom praw, obowiązków oraz oczekiwań związanych z ich edukacją,
- pomoc i mediacja w sytuacjach trudnych i konfliktowych,
- dbałość o stan wyposażenia uczniów w pomoce szkolne,
- kontrola frekwencji i postępów w nauce.

2. Współpraca z rodzicami uczniów romskich, w szczególności:

- stały kontakt z rodzicami w celu informowania ich o przebiegu nauki oraz budowanie więzi rodziny ze szkołą,
- przekonywanie środowiska rodzinnego o celowości i pożytku z edukacji,
- pośredniczenie między szkołą a rodzicami w sytuacjach wymagających współpracy, np. konfliktowych,
- informowanie o wywiadówkach i nakłanianie rodziców do regularnego w nich uczestnictwa,
- informacja o przedsięwzięciach wymagających pomocy rodziców uczniów oraz nakłanianie do tej pomocy,
- rozpoznawanie sytuacji rodzinnej i materialnej jako ewentualnych przeszkód w nauce dzieci.

3. Współpraca ze szkołą, a w szczególności:

- przekazywanie uczniom (nie-Romom) oraz nauczycielom wiedzy na temat historii, kultury Romów i ich specyfiki,

- pomoc w prowadzeniu i organizowaniu zajęć wychowawczych pozalekcyjnych oraz spotkań z rodzicami,
- powiadamianie szkoły o sytuacji rodzinnej i materialnej jako ewentualnych przeszkodach w nauce ucznia,
- informowanie nauczycieli o problemach i potrzebach uczniów,
- pomoc w wyjaśnianiu sytuacji trudnych i konfliktowych.

Zarówno asystent romski, jak i nauczyciel wspomagający mają jeden wspólny cel: pomoc — w szerokim tego słowa znaczeniu — dzieciom romskim.

Społeczność rodzin romskich w badanej szkole tworzą osoby w większości niepracujące, a jedynym ich dochodem jest pomoc otrzymywana z MOPS-u. Z takiego wsparcia korzystają wszystkie rodziny. Rodziny te, oprócz pomocy finansowej w postaci gotówki, otrzymują również darmowe posiłki dla swych dzieci.

Oddzielny problem stanowi wykształcenie rodziców dzieci romskich. Tylko jedna z ankietowanych matek ma wykształcenie podstawowe, a jeden z ojców ukończył szkołę zawodową; pozostali rodzice (dwie matki i jeden ojciec) nie posiadają nawet wykształcenia podstawowego. Brak wykształcenia rodziców przekłada się na stosunek dzieci do nauki; dzieci w domu nie otrzymują wsparcia, pomocy i nie są odpowiednio motywowane do nauki. Pozytywnym wyjątkiem w grupie rodziców jest ojciec, absolwent badanej szkoły, który dostrzega potrzebę edukacji swojego potomstwa. W ubiegłym roku kalendarzowym był zatrudniony w charakterze asystenta romskiego. Obecnie dyrekcja szkoły również czyni starania o stworzenie dla niego etatu w nowym roku kalendarzowym.

Analiza zebranych danych i uwzględnienie czynników mogących mieć wpływ na poziom osiągnięć szkolnych uczniów romskich w badanej szkole pozwoliły na wytyczenie następujących priorytetów na następne lata szkolne:

- organizowanie zajęć indywidualnych dla dzieci romskich (takich jak: zajęcia rewalidacyjne, korekcyjno-kompensacyjne, zajęcia indywidualne z pedagogiem i nauczycielem wspomagającym),
- ponowne zatrudnienie asystenta romskiego jako łącznika domu rodzinnego i szkoły,
- utrzymanie etatu nauczyciela wspomagającego rozwój dzieci romskich;
- wnikliwa analiza frekwencji jako przyczyny braku promocji do następnej klasy i zapobieganie absencji uczniów,
- utrzymanie współpracy z przedstawicielami władz miasta w celu pozyskania środków materialnych na zorganizowanie dodatkowych zajęć i pomocy finansowej dla dzieci romskich,
- dalsze zabieganie o pozyskanie środków z „Programu na rzecz społeczności romskiej w Polsce”,

— regularne informowanie rodziców o postępach dziecka, próba zaangażowania ich w działania mające na celu poprawę sytuacji.

Zdaniem Rady Pedagogicznej Szkoły Podstawowej nr 36 w Rudzie Śląskiej, dopiero podjęcie działań na wielu płaszczyznach może poprawić wyniki w nauce dzieci romskich i zmienić postawy ich rodziców.

Bibliografia

- Cimoch U., 2008: *Romowie w Europie*. „Poradnik Bibliograficzno-Metodyczny” [kwartalnik], [nr] 3/162.
- Kwadrań L., 2004: *Próba opisu sytuacji oświaty romskiej w Polsce*. „Dialog. Pheniben — Miesięcznik społeczno-kulturalny”, nr 1.
- Mirga A., Mróz L., 1994: *Cyganie, odmienność i nietolerancja*. Warszawa.
- Mróz L., 2007: *Od Cyganów do Romów z Indii do Unii Europejskiej*. Warszawa.
- Palczyński T., Talewicz-Kwiatkowska J., 2008: *Tożsamość kulturowa Romów procesie globalizacji*. Kraków.